

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 332 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiylatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	

SUG'URTA ZARARLARINI BAHOLASHDA SUN'IY INTELEKTNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI

Shoraximova Zilola Nasirdjonovna

O'zbekiston Milliy universiteti Iqtisodiyot fakulteti

"Ekonometrika va iqtisodiy modellash" kafedrası o'qituvchisi

ORCID: 0009-0000-1375-5574

Annotatsiya: Mazkur maqolada sug'urta sohasida sun'iy intellektidan foydalanish imkoniyatlari va uning zararlarni baholash jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Zamonaviy texnologiyalar sug'urta kompaniyalariga tezkor va aniq baholash usullarini joriy etish imkonini bermoqda. Shuningdek, maqolada sun'iy intellekt algoritmlari yordamida da'volarni ko'rib chiqish, xatarlarni tahlil qilish va tovon to'lash jarayonlarini avtomatlashtirish mexanizmlari o'rganilgan. Iqtisodiy samaradorlikni oshirish va mijozlar uchun xizmat sifatini yaxshilashda sun'iy intellektning ijobiy ta'siri ko'rsatib o'tilgan. Shu bilan birga, texnologik rivojlanish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularni bartaraf etish chora-tadbirlari muhokama qilingan. Sun'iy intellekt sug'urta kompaniyalarining oldindan ko'riladigan zararlarni minimallashtirish usullarini ishlab chiqqan.

Kalit so'zlar: sug'urta, sun'iy intellekt, zararlarni baholash, avtomatlashtirish, sug'urta texnologiyalari, tovon to'lash, sug'urta tizimi, sug'urta portfeli, sug'urta sohalari, sug'urta brokerlari, aktuariylar.

Abstract: This article analyzes the possibilities of using artificial intelligence in the insurance sector and its significance in the loss assessment process. Modern technologies enable insurance companies to implement fast and accurate assessment methods. The article also examines the mechanisms for automating claim processing, risk analysis, and compensation payments using artificial intelligence algorithms. The positive impact of artificial intelligence on increasing economic efficiency and improving customer service quality is highlighted. Additionally, potential issues arising during technological development and measures for their resolution are discussed. Artificial intelligence is the most optimal solution for developing methods to minimize the foreseeable losses of insurance companies.

Key words: Insurance, artificial intelligence, loss assessment, automation, insurance technologies, compensation payment, insurance system, insurance portfolio, insurance sectors, insurance brokers, actuaries.

Аннотация: В данной статье проанализированы возможности использования искусственного интеллекта в сфере страхования и его значение в процессе оценки убытков. Современные технологии позволяют страховым компаниям внедрять быстрые и точные методы оценки. Также в статье изучены механизмы автоматизации процессов рассмотрения претензий, анализа рисков и выплаты компенсаций с помощью алгоритмов искусственного интеллекта. Рассмотрено положительное влияние искусственного интеллекта на повышение экономической эффективности и улучшение качества обслуживания клиентов. Наряду с этим обсуждаются возможные проблемы, возникающие в процессе технологического развития, и меры по их устранению. Искусственный интеллект является наилучшим решением для разработки методов минимизации прогнозируемых убытков страховых компаний.

Ключевые слова: Страхование, искусственный интеллект, оценка убытков, автоматизация, страховые технологии, выплата компенсаций, страховая система, страховой портфель, сферы страхования, страховые брокеры, актуарии.

KIRISH

Sun'iy intellektidan foydalanish raqamli transformatsiya natijasida turli tashkilotlarda tobora keng tarqalmoqda. Sun'iy intellekt harakat va qaror qabul qilish jarayonlarini rag'batlantiruvchi, insonlarga uzluksiz yordam beradigan vosita sifatida qaraladi. U ma'lumotlar oqimidan eng muhim axborotni vaqtida va to'g'ri shaklda ajratib berishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellektning joriy etilishi, odatda, operatsion samaradorlikni oshirish, xodimlar farovonligini yaxshilash, mijozlar qoniqishini kuchaytirish, shuningdek, yirik ekologik va ijtimoiy muammolarga yechim topish kabi maqsadlar bilan bog'liq bo'ladi.

Hozirda tashkilotlarda sun'iy intellekt asosidagi muloqot kanallari – masalan, chat-botlar, shuningdek, ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan yoki yarim avtomatlashtirilgan statistik usullar, jumladan, mashinali o'qitish texnologiyasi orqali tahlil qilish keng qo'llanilmoqda. Yaqinda esa katta til modellari (LLM) kabi chuqur o'rganishga asoslangan texnologiyalar ish joylarida kundalik amaliyotga aylanmoqda.

Ushbu rivojlanish natijasida tashkilotlarda sun'iy intellekt yordamchilari qay darajada erkin ishlatilishi kerakligi, ulardan aynan qaysi vaziyatlarda foydalanish maqsadga muvofiqligi, shuningdek, sun'iy intellektdan foydalanish va uni boshqarishda etik me'yorlarni qanday va qanchalik darajada hisobga olish lozimligi haqida savollar paydo bo'lmoqda.

Sun'iy intellektni ishlab chiqish va rivojlantirish bo'yicha ko'plab yo'riqnomalar nashr etilgan va bu texnologiyani noto'g'ri qo'llashning oldini olishga qaratilgan. Biroq bu prinsiplar ko'p hollarda umumiy shaklda bo'lib, aniq sanoat yoki sohalarga moslashtirilmagan. Yuqori darajadagi tamoyillar va ularning amaliyotga tatbiq etilishi o'rtasidagi tafovut sun'iy intellekt yo'riqnomalarining tashkilotlar tomonidan samarali qo'llanilmasligiga olib kelmoqda.

Sun'iy intellekt sug'urta sohasida ham muhim vositaga aylanib, zararlarni baholash va risklarni boshqarish jarayonlarini optimallashtirishda keng qo'llanilayotgan mexanizmlardan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda sug'urta kompaniyalarining ixtiyoriy va majburiy sug'urta xizmatlarida sun'iy intellektning o'rni katta. Biroq bu jarayonni yanada takomillashtirish sug'urta kompaniyalari uchun zararlarni oldindan bartaraf etishga xizmat qiluvchi eng muhim dasturlardan biridir. Sug'urta kompaniyalari uchun aniq va samarali baholash jarayoni xavflarni kamaytirish hamda mijozlarga tezkor xizmat ko'rsatishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

K.T. Sabitov (2024, *Столпинский Вестник*) tomonidan yozilgan "Возможности искусственного интеллекта в страховании" mavzusidagi maqola sug'urta sohasida ilg'or texnologiyalarni qo'llashga bag'ishlangan keng manbalarni qamrab oladi. Ushbu maqolada sohaga oid hozirgi holat va rivojlanish istiqbollarini aks ettiruvchi asosiy tadqiqotlar, nashrlar va amaliy misollar ko'rib chiqilgan.

Sug'urtada sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar bir nechta asosiy jihatlariga qaratilgan. Ma'lumotlarni tahlil qilish va bashoratli modellash, mashinani o'rgatish hamda katta ma'lumotlardan foydalanish orqali sug'urta kompaniyalari xavflarni aniqroq baholash, yo'qotishlarni bashorat qilish va shaxsiylashtirilgan sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda [1].

Yushkova S.D. va Prasolov V.I. "Страховой портфель высоко технологических компаний страхового бизнеса: закономерности и особенности формирования" nomli ilmiy maqolada sug'urta bozorining raqamlashtirilishi jarayonida yuqori texnologiyali kompaniyalar sug'urta portfelini qanday shakllantirayotgani tahlil qilinadi. Asosiy tadqiqot Rossiya sug'urta bozori misolida olib borilgan bo'lib, internet-maydonga bosqichma-bosqich o'tish holati kuzatilgan. Mualliflar AO "Альфа Страхование" va ООО "Страховая компания Манго" kompaniyalari faoliyatini tahlil qilib, inshurtech-startaplar (InsurTech) modeliga asoslangan yangi avlod sug'urta kompaniyalarining ishlash xususiyatlarini ochib bergan. Shuningdek, Markovichning investitsiya portfeli modeli asosida xavf va tavakkalchilikka tayanilgan optimal portfel tuzilmasi tahlil etilgan [2].

Xabarov V.I. va Kolbina M.S. (2023) tomonidan yozilgan "Внедрение цифровых инноваций как фактор развития и модернизации страхового рынка" nomli maqolada sug'urta sohasida raqamli innovatsiyalarni joriy etishning asosiy muammolari, ularning roli va istiqbollari yoritilgan. Mualliflar raqamli texnologiyalarning sug'urta faoliyatiga ta'sirini tahlil qilib, axborot tizimlarini tizimlashtirish va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar bergan. Tadqiqot umumiy va xususiy ilmiy metodlar, formal-mantiqiy yondashuvlar asosida olib borilgan. Amaldagi sug'urta bozori tahlil qilinib, raqamli innovatsiyalarni joriy etishning asosiy yo'nalishlari aniqlangan [3].

Брызгалов D.V. (2023) tomonidan yozilgan "Цифровизация андеррайтинга на российском страховом рынке" nomli qo'llanmada Rossiya sug'urta bozorida anderrayting jarayonlarini raqamlashtirish masalalari ko'rib chiqilgan. Muallif raqamli texnologiyalarning anderrayting samaradorligiga ta'sirini o'rganib, uning asosiy afzalliklari va kamchiliklarini ochib bergan. Tahlil qilishda muqoyasaviy yondashuv, iqtisodiy statistika hamda real misollarga asoslangan empirik metodlardan foydalanilgan. Qo'llanmada raqamli anderraytingning sug'urta kompaniyalari uchun samaradorligi aniqlangan, avtomatlashtirilgan tizimlarning sug'urta xavflarini baholashdagi ahamiyati yoritilgan. Raqamli texnologiyalarning an'anaviy anderrayting jarayonlariga ta'siri chuqur tahlil qilingan. [4]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanish mexanizmlarini o'rganish maqsad qilingan. Tadqiqotni amalga oshirish uchun quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalaniladi:

Tadqiqotda sun'iy intellektdan foydalangan holda sug'urta zararlarini baholash usullari tahlil qilinadi. Bu maqsadda sifat va miqdoriy tadqiqot usullari qo'llanadi.

Sun'iy intellekt asosida zararlarni oldindan prognozlash mkoniyatlari;
Sun'iy intellekt yordamida da'volarni avtomatik ko'rib chiqish jarayonlari;
Sun'iy intellekt texnologiyalari orqali sug'urta portfellarini tahlil qilish;
Sun'iy intellekt yordamida zahiralarni boshqarish samaradorligi o'rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Boshqa biron bir sohada sug'urta sanoatidagi kabi sun'iy intellekt dasturlarini qo'llash oldindan belgilab qo'yilmagan. Hozirgi kunga kelib, Yevropa davlatlarida rivojlangan kompaniyalar tizimlarida o'n millionlab shartnomalar va da'volarga oid ma'lumotlar harakatsiz holatda saqlanmoqda. Katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, ulardagi da'volarni tan olish, ulardan xulosa chiqarish va hattoki bashorat qilish – bular sun'iy intellekt ilovalarining asosiy vakolatlari hisoblanadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining sug'urta zararlarini baholashda qo'llanilishi jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Bu esa sug'urta kompaniyalariga samaradorlikni oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash imkonini bermoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt asosidagi baholash mexanizmlari an'anaviy usullarga nisbatan tezroq, aniqroq va iqtisodiy jihatdan samaraliroqdir. Ayniqsa, sun'iy intellekt doimiy mijozlar bilan tuziladigan shartnomalarda sug'urta mukofotlarini aniqroq baholash imkonini beradi. Chunki texnologiya oldingi shartnomalarga asoslanib, mijozning sug'urta tarixini avtomatik tarzda o'rganadi va sug'urta hodisasi yuz berish ehtimolligining koeffitsiyentini hisoblaydi. Bu esa kompaniya uchun ba'zi hollarda katta xavflarni qamrab olsa-da, sug'urta tovonini to'lash uchun nisbatan kichik mablag' yetarli bo'lishi mumkin. Bunday xulosalar kompaniya uchun daromadga yo'naltiriladigan mablag'lar koeffitsiyentini oshiradi. Natijada esa korxona faoliyati kelajakda yanada mustahkamlanadi.

Zararlarni oldindan baholash va prognozlashtirish imkoniyatlari, ya'ni sun'iy intellekt yordamida zararlarni bashorat qilish sug'urta kompaniyalariga moliyaviy strategiyalarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt modellari tarixiy va real vaqt ma'lumotlari asosida sug'urta portfeli bo'yicha kutilgan zararlarni oldindan taxmin qiladi. Bu kompaniyalarga sug'urta zahiralarni aniq hajmda ajratish va ortiqcha kapitalni investitsiya loyihalariga yo'naltirish imkonini yaratadi.

Shuningdek, zahiralardan oqilona foydalanish orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va xavfni minimal darajaga tushirish imkoniyati yaratiladi. Zararlarni baholash va da'volarni qayta ishlash jarayonlarini avtomatlashtirish bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, sun'iy intellekt texnologiyalari orqali da'volarni tezkor va aniq qayta ishlash imkoniyati mavjud.

Masalan, Shveysariyaning eng yirik qayta sug'urta kompaniyalaridan biri – *Swiss Re* tomonidan ishlab chiqilgan "Parvoz kechikish kompensatsiyasi" sug'urta mexanizmi real vaqt ma'lumotlarini tahlil qilish orqali sug'urta tovonini pulini avtomatik tarzda to'lash imkoniyatini bermoqda. Ushbu tizimning asosini sun'iy intellektning zararlarni baholash qobiliyati tashkil etadi. Bu nafaqat mijozlar uchun qulaylik yaratadi, balki sug'urta kompaniyalarining operatsion xarajatlarini ham kamaytiradi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda O'zbekiston sug'urta bozori hajmi 29 % ga oshgan. 2024-yilning 3-choragida esa sug'urta mukofotlari 18,64 % ga o'sib, 7,01 trillion so'mni tashkil etgan. Ushbu o'sishda sun'iy intellektdan foydalanishning ham muhim o'rni bor. Chunki sun'iy intellekt yordamida:

Zararlar aniqligi oshadi;
Sug'urta zahiralari optimal rejalashtiriladi;
Mijozlarga xizmat ko'rsatish tezlashadi;
Firibgarlik holatlari kamaytiriladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sug'urta bozorida zamonaviy rivojlanish va raqamlashtirish jarayonlari sug'urta kompaniyalari uchun yangi imkoniyatlar yaratib, ularning raqobatbardoshligini oshirmoqda. Sug'urta sohasida innovatsiyalarning jadal joriy etilishi, ayniqsa sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish, sug'urta jarayonlarini avtomatlashtirish va ularni aniqroq amalga oshirish imkonini bermoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sug'urta kompaniyalari sun'iy intellekt texnologiyalarini zararlarni baholashda samarali qo'llashi mumkin. Bu esa quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

Zararlarni oldindan bashorat qilish imkoniyatining oshishi: sun'iy intellekt modellari sug'urta da'volari va zararlar haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilib, kelgusi yo'qotishlar ehtimolini hisoblay oladi.

Sug'urta rezervlarini samarali shakllantirish: oldindan baholangan yo'qotishlar asosida kompaniyalar o'z rezerv fondlarini aniq miqdorda shakllantirib, ortiqcha mablag'larni investitsiyalarga yo'naltirishi mumkin.

Da'volarni ko'rib chiqish jarayonini tezlashtirish: sun'iy intellekt texnologiyalari da'volarni avtomatik tahlil qilib, hujjatlarni qayta ishlashni tezlashtiradi, bu esa xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi.

Firibgarlik xavfini kamaytirish: sun'iy intellekt va mashinani o'rganish texnologiyalari yordamida soxta da'volarni aniqlash va ularni bartaraf etish soddalashadi.

Shuningdek, sug'urta kompaniyalari katta ma'lumotlar (Big Data) imkoniyatlaridan samarali foydalanib, sug'urta mahsulotlarini moslashtirish va ularni shaxsiylashtirish imkoniyatini oshirishi lozim.

Sug'urta tariflarini sun'iy intellekt orqali dinamik hisoblash mexanizmlarini joriy etish orqali narxlarning shaffofligi va adolatligi ta'minlanadi.

Kiberxavflarni oldini olish maqsadida sug'urta kompaniyalari xavfsizlik choralarini kuchaytirishi va ma'lumotlarni himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirishi zarur.

Shuningdek, davlat tomonidan raqamli sug'urtani rivojlantirish va sun'iy intellektni joriy etish bo'yicha huquqiy baza mustahkamlanishi kerak. Shu bilan birga, sun'iy intellektga asoslangan sug'urta tizimlari hali to'liq shakllanmaganligi sababli, ularni joriy etishda ehtiyotkorlik bilan yondashish muhimdir. Har bir yangi texnologiyani joriy etishdan avval, uning iqtisodiy samaradorligi va xavflari chuqur tahlil qilinishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Christophersen C. et al. Insurance and the macroeconomic environment //EIOPA Financial Stability Report. – 2014. – C. 44-55 2.
2. "Sug'urta bozorining investitsion faoliyatini rivojlantirish dolzarb muammolari" respublika ilmiy amaliy onlayn konferensiyasi ma'lumotlari.
3. Fayziyev O.R. Sug'urta bozorini raqamlashtirishda xorij tajribasi / "Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti, buxgalteriya hisobi va auditni rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari" mavzusida Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami – Samarqand, 2023. – B. 204-208.
4. Практика управления страховыми и инвестиционными рисками. И.М.Шор., Д.М.Шор. 2012-267 стр.
5. Muyile S., Standaert W., Basu A., Everaert E., Decraene W. Digital innovation in the Belgian insurance market. Vlerick University. 2018.4. Яшина Н. М. Страховой портфель как основа обеспечения финансовой устойчивости страховой организации. Финансы и кредит. 2007. № 20 (260).
6. O'zbekiston Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida" gi Qonuni. 2002-yil 5-aprel, O'RQ 358-II-son
7. Insurance: Principles and Practice. Compiled by David Bland, The Chartered Insurance Institute, Great Britain, 1993..
8. Ефимов С.Л. Энциклопедический словарь. Экономика и страхование. М.: Церих -ПЭЛ, 1996. I-X,
9. Чалдаева Л. А., Шибалкин А. А. Страховой портфель, его качественные и количественные характеристики // Дайджест-финансы. 2011. № 5. С. 24–289.
10. Колбина М. С., Кушелев И. Ю. Инновации в страховании в России: от теории к практике // Актуальные вопросы современных научных исследований: сборник ст. Междунар. науч.-практ. конф. / отв. ред. Г. Ю. Гуляев. Пенза: Наука и Просвещение, 2022. С. 150–155.
11. Карлин Л.Н., Абрамов В.М. Управление энвиронментальными и экологическими рисками. – СПб.: РГГМУ, 2013. – 332 с. – DOI: 10.13140/2.1.1978.8482
12. www.insuranceurope.eu
13. <https://napp.uz/>.
14. <https://lex.uz/>.
15. <https://xprimm.com>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>